

Anamarija Vuković
Ana Milašin
Vesna Buljubašić Kuzmanović

UČESTALOST VRŠNJAČKOG NASILJA OSVEĆIVANJEM KAO NASILNE STRATEGIJE SUČELJAVANJA MEĐU UČENICIMA OSNOVNE ŠKOLE

Sažetak: Cilj ovog rada bio je ispitati učestalost vršnjačkog nasilja osvećivanjem kao negativne, nasilne i nepoželjne strategije sučeljavanja među učenicima osnovne škole. Ispitivanje je obuhvatilo 104 učenika petih i 100 učenika osmih razreda. Dobiveni rezultati pokazali su da stariji učenici (oko 30%) učestalije prakticiraju osvećivanje nego mlađi (oko 19%) te da ispitani dječaci, u odnosu na djevojčice, češće pribjegavaju osvećivanju, što se pokazalo značajnijim samo kod mlađih učenika. Naime, nema statistički značajnih razlika glede učestalosti osvećivanja unutar spola ispitanih učenika 8. Razreda, s tim da su dječaci značajnije od djevojčica spremniji prijetiti osobi s kojom su u sukobu.

Škola, kao odgojno-obrazovna ustanova, potencijalna je scena na kojoj svoju dramu odigravaju nasilnici i žrtve nasilja. Od velike je važnosti prepoznati i zaustaviti vršnjačko nasilje. To podrazumijeva pružiti pomoći djeci koja trpe nasilje i djeci koja ga čine, ali i djeci koja su promatrači, svjedoci nasilja.

Ključne riječi: škola, vršnjačko nasilje, osvećivanje, strategije sučeljavanja, prevencija.

1. UVOD

Problem kojim se bavi ovo istraživanje odnosi se na ispitivanje vršnjačkog nasilja među učenicima 5 i 8. razreda osnovne škole te njegovom prevencijom – poticanjem razvoja društvene i socijalne kompetentnosti učenika. Problem istraživanja vršnjačkog nasilja odabran je prema afinitetima i preokupacijama studenata, suatora ovog rada jer je vršnjačko nasilje sve aktualniji problem u svim zemljama svijeta. Mediji su prepuni vijesti koje govore o sve drastičnijem nasilnom ponašanju kod mladih koje izravno utječe na njihovo zdravlje, fizički i psihički život te uspješnost i daljnji razvoj. Istraživanja su pokazala da djeca sklona nasilju imaju slabo razvijene socijalne vještine te niz drugih simptoma socijalne nekompetentnosti, o čemu pišu mnogi autori koji socijalnu kompetenciju vide kao prediktor djelotvorne prilagodbe i kvalitete vršnjačkih odnosa (Asher i Rose, 1999.; Bierman i Furman 1984.; Brdar 1993., 1994.; 1994.a Brdar i Pokrajac-Bulian, 1993.; Brdar i Smojver-Ažić, 1992.; Brenner i Salovey, 1999.). S druge strane, djeca koje su žrtve nasilja pokazuju jednako tako zabrinjujuće simptome kao što je anksioznost i depresivnost te druge smetnje djelotvornog uklapanja i

funkcioniranja među vršnjacima. Kao primjer, analizirana su tri suvremena istraživanja s tematikom mladih i njihove povezanosti s nasilničkim ponašanjem. Jedno od analiziranih istraživanja (Ivanec, Marušić, 2007.) istražuje spolne razlike u učestalosti i vrstama nasilnog vršnjačkog ponašanja u osnovnim školama. Rezultati istraživanja ukazuju na činjenicu da su dječaci češći počinitelji vršnjačkog nasilja te da se prema njima vrši više fizičkoga nasilja nego na djevojčicama. S druge strane, djevojčice su izjavile da su češće od dječaka bile izložene verbalnoj agresiji, nazadovanju i osvećivanju. Drugo istraživanje (Zrilić, 2003.) govori o učestalosti školskog nasilja. Autorica navodi da su fizički napadi u nekim školskim sredinama učestali kod 55,5% učenika, a verbalni 35,8% (prema Opić, 2000.), te da nema statistički značajne razlike u nasilju u urbanim i ruralnim sredinama te u velikim i malim školama. Autorica također iznosi zaključak da je nasilje najekstremniji oblik neprihvatljivog ponašanja djece i utječe na njihove obrazovne mogućnosti, stvara negativno ozračje u razredu i uzrokuje brojne poteškoće u ponašanju svih sudionika, te predlaže povećan broj stručnjaka za prevenciju nasilnog ponašanje. Treće istraživanje (Buljan - Flander, Marijanović, Špoljar, 2005.) bavi se pojavom nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost, odnosno odbačenost u školi. Analiza istraživanja upućuje na to da su dječaci nasilniji od djevojčica te da su učenici mlađe dobi manje skloni nasilju od učenika starije dobi. Također se ukazuje na činjenicu da djeca koja se osjećaju prihvaćenom od razreda i svojih vršnjaka čine manje nasilja od djece koja se smatraju odbačenima. Dakle, u ovom uvodnom dijelu, možemo zaključiti da su sva tri interpretirana istraživanja dobila podjednake rezultate, točnije, u svima je utvrđeno da su dječaci skloniji nasilnom ponašanju više nego djevojčice. Međutim, dobiveni rezultati unutar dobi i spola ne smiju se kruto interpretirati jer na mikrorazini škole i razrednog odjela ti pokazatelji variraju. Stoga ćemo ovim istraživanjem ujedno provjeriti osnovanost hipoteze o povezanosti varijable spola i agresije, dobi i agresije, odnosno koliko učenici osnovne škole prakticiraju osvećivanje kao negativnu strategiju sučeljavanja i rješavanja sukoba.

2. VRŠNJAČKO NASILJE I NJEGOVA PREVENCIJA

Vršnjačko nasilje danas je vrlo raširena pojava u školama diljem svijeta. Sve češće se govori o nasilju među vršnjacima koje završava u nekim slučajevima i vrlo ekstremnim posljedicama te se sve više stručnjaka bavi prevencijom tog fenomena. Previšić (1999.), u svom članku o pedagoško-socijalnim obzorjima nasilja u školi, nasilje definira kao "uporabu neke sile, čina ili propusta uperene protiv nekoga". U skladu s tim, nasilje dijeli na direktno (neposredno), tj. ono koje je usmjereno na osobu ili objekt te indirektno (simboličko), kojeg karakterizira ogovaranje, omalovažavanje,

ruganje, spletkarenje, kleveta itd. Kako bi što bolje rasvijetlili fenomen nasilja i njegove različite vidove i kontekste manifestiranja, ovo istraživanje usmjereno je osvećivanju kao nasilnoj i nepoželjnoj strategiji vršnjačkog sučeljavanja i nasilnog rješavanja sukoba.

2.1. Nasilje kao društvena pojava

Nasilje, prema različitim teorijama, predstavlja kriterij razlikovanja slijeda mira i rata, a najčešće se veže za nasilno rješavanje konflikta. Nasilje je fenomen koji se ne može sasvim jasno definirati i ograničiti ni u svakodnevnom životu, ali ni u znanstvenoj terminologiji. Ako se u medijima (televizija ili novine) govori o nasilju, onda se uglavnom radi o sljedećim aspektima: nasilni kriminal, vandalizam, huliganstvo, nasilje nad strancima, nasilje između uličnih bandi i dr. (Gugel, 2003.).

Krajem šezdesetih godina, Johan Galtung (1993.), uveo je pojmove personalnog i strukturalnog nasilja, a ovu je tipologiju proširio devedesetih godina pojmom "kulturalno nasilje". Prilikom personalnog nasilja žrtve i počinitelji mogu se sasvim jasno definirati. Stukturalno nasilje proizvodi žrtve, ali počinitelji nisu druge osobe već specifične organizacijske ili društvene strukture ili uvjeti života. Pod kulturalnim nasiljem podrzumijevaju se ideologije, uvjerenja, predaje i razrađeni sustavi opravdavanja putem kojih se omogućuje i opravdava personalno i strukturalno nasilje. Prema Galtungu, o nasilju možemo govoriti kada se na ljude vrši bilo kakav utjecaj koji im onemogućuje tjelesno ili duhovno razvijanje onoliko koliko bi to u normalnim uvjetima (bez spomenutog utjecaja) bilo moguće (Gugel, 2003.). Galtungov pojam "stukturalno nasilje" osnovna je polazna točka diskusije o nasilju u disciplini istraživanja mira i konflikata. Mnogi su se složili s njim jer je proširio i "otvorio" pojam "nasilje", a time i omogućio da se vide rezultati anonimnih struktura koje dovode do nasilja (glad u zemljama Trećeg svijeta). Međutim, on je bio izložen i oštroj kritici jer je uvođenje pojma "strukturalno nasilje" dovelo do pretjerane upotrebe pojma "nasilje" - sve u svijetu što netko smatra nepravdom, biva označeno kao nasilje (Meyers, 1993.).

Posljednjih godina sve se više govori o nasilju među djecom, a postupno se pokušavaju i naći adekvatna rješenja. Na potrebu da se još više ulaže u ovo područje ukazuju, između ostalog, i podaci o visokom postotku nasilja među djecom (Unicefovo istraživanje provedeno 2002. godine u Hrvatskoj pokazuje da je gotovo 30% djece doživjelo nasilje). Najčešća "metoda zlostavljanja" u osnovnoj i srednjoj školi je nazivanje osobe pogrđnim imenima, ismijavanje i bolno zadirkivanje (ruganje). Autori naglašavaju kako je važno razlikovati sukob, nasilje i zlostavljanje. Sukob (među odraslima ili sukob između djece) posljedica je različitosti u mišljenjima, željama, opažanju, vjerovanju, stavovima). Općenito govoreći, sam po sebi sukob nije ni pozitivan ni negativan. Sukob je, ustvari, izazov i prilika za napredak, može završiti tako da

uključene strane dobiju, bez gubitnika. Da bi se to ostvarilo, potrebna je samokontrola, međusobno uvažavanje te prihvaćanje, što podrazumijeva da je normalno i poželjno imati različite želje i potrebe. S druge strane, nasilje je oblik agresivnog ponašanja prema drugoj osobi, sebi ili imovini, a zlostavljanje je nasilje (ili oblik agresivnog ponašanja) koje traje duže vrijeme, opetovano je usmjereno na istog učenika (uglavnom slabijeg) od strane jednog učenika ili grupe (najčešće 2 - 3 učenika zlostavljaju jednog). Agresivno ponašanje je namjerno zadavanje ili nastojanje da se zada ozljeda, bol ili neugodnost drugom biću. Neovisno radi li se o fizičkoj ili psihičkoj boli. Razlikujemo fizičko, verbalno, socijalno/emocionalno nasilje i druge njegove podvrste (seksualno, kulturalno, ekonomsko i dr.).

Otkada postoji čovjek, postoji i nasilje. O nasilju kao društvenoj pojavi pisali su mnogi filozofi, od antičkih predstavnika, kao što su Heraklit i Platon, sve do "novijih" filozofa, kao što su Darwin, Hobbes te psihoanalitičar Sigmund Freud i mnogi drugi, ističe u svom članku *Neki socijalni aspekti nasilničkog ponašanja među mladima* Lalić (1999.). Od sredine ovog stoljeća mnoge je sociologe zaintrigirao fenomen nasilničkog ponašanja. Sociologija posebno obraća pozornost na one aspekte nasilja koji su uvjetovani socijalnim, odnosno društvenim devijacijama te se njezina pozornost fokusira na nasilje u društvu kao cjelini te na obilježja ponašanja pripadnika određenih kultura. (Lalić, 1999.)

Do danas postoji vrlo velik broj istraživanja vezana uz nasilje, no i dalje nije posve razjašnjena etiologija nasilničkog ponašanja, a još je složenije spriječiti ovu pojavu. Međutim, u podlozi asocijalnog ponašanja mogu biti i naučeni obrasci ponašanja stečeni oponašanjem idola, vršnjaka te masovnih medija u kojima nasilje postaje sve prihvaćeniji oblik ponašanja. (Previšić, 1999.). Još jedan mogući uzrok nasilja je komunikacija između mlađe i starije generacije. Naime, mladi često šalju protestne poruke upravo nasilnim ponašanjem. (Lalić, 1999.) Drugi razlozi nasilja odnose se na izostanak ili neostvarenu potrebu za afirmacijom od strane vršnjačke skupine, što se manifestira frustracijama te pokušajima negativne dominacije.

Nasilničko ponašanje pojavljuje se u svim aspektima života osobe, počevši od obitelji, preko škole sve do slobodnog vremena, a najpodložniji nasilničkom rješavanju problema smatraju se mlade osobe koje su u procesu sazrijevanja i formiranja identiteta i životnih stavova. Ciljevi nasilnika različiti su od osobe do osobe. Nekima je u cilju nanijeti štetu i bol (impulzivna agresija), dok je drugima cilj postići nešto, bez obzira na to tko će stradati na tom putu (instrumentalna agresija), navodi Bilić (1999.).

U posljednje vrijeme javljaju se razne teorije o agresivnom ponašanju. Predstavnici instinktivističke teorije smatraju agresiju rezultatom instinkta. U toj teoriji poznate su psihoanalitička struja Sigmunda Freuda (1969.) koji tvrdi da je sam život u konstantnoj borbi između instinkta za autoagresivnost i agresivnosti usmjerene na druge. Neoanalitička struja pokušava pomiriti

instinkt i utjecaj sredine na agresiju, dok pripadnici etiološke struje zaključuju da je agresija urođeni potencijal. Druga teorija agresiju objašnjava reakcijom na određenu situaciju kao što je frustracija i naučeno agresivno ponašanje. Teorije socijalnog učenja govore da se agresivnost uči oponašanjem i neposrednim potkrjepljenjem te vikarijskim ili opservacijskim potkrjepljenjem. Kognitivne teorije, s druge strane, smatraju strah kao okidač za nasilno ponašanje, no ovisno o intelektualnom procesu pojedinca, osoba će odabrati ili bijeg ili agresiju. Posljednja teorija o agresivnom ponašanju je biološka teorija, a njezini predstavnici agresiju objašnjavaju promjenama u organizmu uvjetovane genima i hormonima (Bilić, 1999.).

Nasilje kao društvena pojava vrlo je kompleksna i podložna različitim teorijama, no sve se slažu u jednom: pretjerana agresija dovodi do kobnih posljedica za pojedinca, kako za zlostavljača, tako i za žrtvu, i zbog toga se moraju naći preventivne mjere. No, ne smijemo tretirati agresivnost i borbu za vlastita prava kao istoznačnice. Naime, u slučajevima kada je pojedincu život ugrožen, agresija je dozvoljena, no takva agresija je korištena zbog očuvanja života i prava pojedinca i samim tim pozitivna. Negativna agresija je ona čiji je cilj nanošenje štete drugima (Bilić, 1999.).

2.2. Identifikacija i prevencija nasilja

Kako bismo znali spriječiti sukob, moramo znati i koje su značajke nasilja. Prvotno ih možemo dijeliti na verbalne i neverbalne. Verbalne uključuju vikanje, psovke, vrijeđanje, klevetanje i ostale koje uključuju bilo kakav govor mržnje; dok su neverbalne značajke fizički sukob, uništavanje imovine (Šooš, 1999.).

Postoje i pokazatelji na sklonost nasilju, možda prikriveni, ali su dobro detektirani i objašnjeni. Naime, djeca sklona nasilju mogu biti i povučena, nesigurna, nesretna, usmjerena samo na sebe i svoje potrebe te socijalno nekompetentna (Barović, 1999.). Neke druge značajke, koje je teško odvojiti i od procesa sazrijevanja i odrastanja, odnose se na plašljivost, povučенost, potištenost, rastresenost, nemir, lijenost, površnost, nezainteresiranost, prkos, laganje, varanje i slične probleme. Međutim, u identifikaciji i prevenciji nasilja, ne mogu se zanemariti ili prikrivati niti kriminalna djela poput krađa i konzumiranja psihoaktivnih supstanci te neki očiti fizički pokazatelji kao što su tikovi, čupanje kose, grickanje noktiju, mucanje i grčevi te naravno, psihičko, fizičko i verbalno nasilje (Previšić, 1999.).

Uzroci nasilničkog ponašanja još uvijek su "siva zona" i ne možemo sa sigurnošću reći što točno aktivira agresiju među vršnjacima, no pokazalo se da su neki faktori usko povezani s pojavom nasilja. Mediji ovdje igraju veliku ulogu. Naime, petnaestogodišnje dijete vidi 18 000 ubojstava na televiziji (Bilić, 1999.). No, ne možemo tvrditi da su mediji jedini krivac za nasilničko ponašanje među vršnjacima. Veliku ulogu igraju i agresivna glazba i nasilne

video igrice koje danas roditelji uzimaju zdravo za gotovo i kupuju svojoj djeci te samim time hrane njihovu agresiju. U nekim slučajevima agresivnost može biti nasljedna, no veću ulogu ipak igra odgoj. Naime, ako se roditelji ponašaju agresivno, dijete će takvo ponašanje ocijeniti pozitivnim i početi se ponašati s tim u skladu.

Zanemarivanje, neadekvatni učitelji, neprihvatljiva realnost, rat, konzumiranje droge, proces iniciranja u vršnjačku skupinu, afirmacija od strane vršnjačke skupine, uspostavljanje dominacije, trendovi, frustracija – sve navedeno može se smatrati uzrocima nasilničkog ponašanja (Lalić, 1999.). Postoje i slučajevima u kojima zdravstvene tegobe uzrokuju agresivno ponašanje, kao što je ADHD (attention deficit hyperactivity disorder – deficit pažnje i hiperaktivni poremećaj), i ako se na vrijeme ne otkriju i preveniraju postojeće poteškoće, može doći do kobnih posljedica za dijete i sve one koji sudjeluju u njegovom životu. Devijantno i delinkventno ponašanje mladih ima negativne posljedice za društvo, ali i za mlade koji se tako ponašaju i njihove obitelji. Stoga je važno razumijeti okolnosti razvoja ovog ponašanja, kao i različite razvojne puteve tog ponašanja.

2.3. Društvena kompetentnost

Komunikacija je prisutna u životu čovjeka otkada čovjek postoji. Započela je nejasnim mumljanjem i gestama i do danas se razvijala u sredstvo pomoću kojeg prenosimo informacije, izražavamo emocije i uspostavljamo odnose. Kako bismo postigli svoje ciljeve i aktualizirali sami sebe, potrebno je biti komunikacijski društveno kompetentan jer je čovjek društveno biće i potrebni su mu skladni odnosi s drugim ljudima.

Reardon, (1998., 72.) definira interpersonalnu komunikacijsku kompetenciju kao stupanj u kojemu su nečija ponašanja primjerena situaciji i tako omogućuju osobi da ostvari svoje individualne i relacijske ciljeve. Ne možemo reći da je netko potpuno lišen komunikacijske kompetentnosti – naime, svaka osoba je barem djelomično osposobljena za komunikaciju. Razina društvene kompetencije uvjetovat će uspjeh u društvenoj okolini te razlikovati manje kompetentne osobe od više kompetentnih osoba u vidu uspjeha i prihvaćenosti u društvu (Reardon, 1998.).

Društvena kompetencija razvija se u obitelji, školi i vršnjačkim skupinama. Ona se definira kao sposobnost korištenja odgovarajućih socijalnih ponašanja u svakom aspektu života. Bez odgovarajućih socijalnih vještina pojedinac će imati probleme pri zapošljavanju, komuniciranju, stvaranju dugotrajnih veza i u svakodnevnoj interakciji s društvom. Ti problemi vode delikvenciji, osjećaju odbačenosti i lošem akademskom uspjehu (Haager i Vaughn, 1995.). Sam pridjev "socijalno", prema Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English, označava ljude koji žive u zajednici ili odnos između ljudi i zajednice. Tako se na pojam socijalne kompetentnosti može

gledati i kao na osjetljivost za probleme, potrebe i želje drugih ljudi. Pritom treba naglasiti da i o tome prevladavaju različita mišljenja je li socijalna kompetentnost opći ili višedimenzionalni pojam (Brdar 1993.). Različite rasprave više autora o razumijevanju drugih ljudi i osjetljivosti za njihove probleme govore osim o socijalnoj kompetenciji ili socijalnoj inteligenciji, i o emocionalnoj te interpersonalnoj inteligenciji, zatim o empatiji, socijalnim vještinama, socijalnoj interakciji, altruizmu, solidarnosti, socijalnoj podršci, integraciji, percepciji i adaptaciji. Sve su to ključni, srodni ili tzv. granični pojmovi socijalne kompetentnosti pomoću kojih nastojimo poboljšati školske preventivne programe i djelotvornost prilagodbe.

U nastavku rada, u empirijskom dijelu, opisani su ciljevi i zadaci istraživanja, uzorak, metode, postupci i instrumenti istraživanja te obrada i interpretacija podataka. Praktične implikacije ovog istraživanja odnose se na nastavu i odgojno-obrazovni proces koji bi trebao više uvažavati emocionalni i socijalni razvoj djeteta, a ne samo kognitivni.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Cilj, zadaci i hipoteza istraživanja

Cilj je istraživanja ispitati koliko osvećivanje, kao negativnu strategiju sučeljavanja, prakticiraju učenici 5. i 8. razreda osnovne škole kada su u sukobu, odnosno koliko su spremi osvećivati se i pokazivati društveno neprihvatljiv i negativan pristup rješavanju međusobnih sukoba. Zavisne varijable su devet negativnih strategija sučeljavanja vezane za osvetu a nezavisne su spol i dob učenika. Na osnovi postavljenog cilja definirani su sljedeći zadaci istraživanja: ispitati koliko učenici 5. i 8. razreda osnovne škole prakticiraju osvetu kao negativnu strategiju sučeljavanja te utvrditi postoje li razlike u svih 9 ispitanih strategija osvećivanja unutar dobi i spola što podrazumijeva i predložiti preventivne mjere za razvoj društveno prihvatljivog i socijalno kompetentnog rješavanja sukoba, bez osvećivanja.

Hipoteza istraživanju zasnovana je na pretpostavci da stariji učenici učestalije prakticiraju osvećivanje od mlađih učenika te da ispitanici dječaci, u odnosu na djevojčice, u prosjeku češće pribjegavaju osvećivanju kao načinu rješavanja sukoba, što se na svim vidovima manifestiranja osvećivanja unutar dobi i spola neće pokazati statistički značajno.

3.2. Ispitanici

Ispitivanje je obuhvatilo 104 učenika petih razreda (51 m, 53 ž) i 100 učenika osmih razreda (47 m, 53 ž). Obuhvaćeni učenici nalaze se u osjetljivoj razvojnoj fazi srednjeg djetinjstva te puberteta i rane adolescencije, na

prijelazu iz razredne u predmetnu nastavu, odnosno osnovne u srednju školu što upozorava da dobivene procjene i rezultate istraživanja valja razvojno i fleksibilno interpretirati, sukladno fazama odrastanja unutar dobi i spola te kurikula socijalnih kompetencija i odnosa u školi.

3.3. Instrumenti

Instrument korišten u ovom istraživanju odnosi se na Skalu sučeljavanja (oblikovanu i prilagođenu prema Reardon 1998., str.186.). Ova skala mjeri poželjne i nepoželjne strategije sučeljavanja a sastoji se od 37 tvrdnji/čestica od kojih se 9 odnosi na osvećivanje. Uz svaku tvrdnju učenicima je ponuđeno 5 odgovora: 1 - u potpunosti se slažem; 2 - uglavnom se slažem; 3 - niti se slažem, niti se ne slažem; 4 - uglavnom se ne slažem; 5 - u potpunosti se ne slažem. Zadatak učenika bio je odabrati onaj odgovor koji se najviše odnosi na njega. Skala je bodovana tako da veći rezultat znači i veću tendenciju davanja socijalno prihvatljivih odgovora.

3.4. Postupak

Ispitivanje je provedeno tijekom veljače, ožujka i travnja 2009. godine u četirima osnovnim školama Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije. Anketiranje učenika organizirano je anonimno, uz prethodnu suglasnost razrednika i dozvolu roditelja. Učenici su dobili upute anketu rješavati tako da uz svaku tvrdnju odaberu odgovarajući odgovor, ovisno o tome u kojoj mjeri se slažu, odnosno ne slažu, s ponuđenom tvrdnjom. Ispitivanje je provedeno na satu razredne zajednice a trajalo je 15 - 20 minuta. Ozračje tijekom ispitivanja bilo je poticajno i ugodno, a učenici ohrabrivani da postavljaju pitanja, u slučaju da im nešto nije dovoljno jasno.

4. INTERPRETACIJA PODATAKA I RASPRAVA

4.1. Peti razred

Osvećivanje je nepoželjna strategija rješavanja sukoba koju smo operacionalizirali kroz 9 tvrdnji koje se odnose na mržnju, uništavanje imovine, prijevaru, izdaju, prisvajanje nečega što pripada toj osobi, okretanje drugih protiv te osobe, tjeranje te osobe, laganje, ignoriranje i ismijavanje. Što ispitani učenici petih razreda osjećaju da mogu učiniti kada su u sukobu, odnosno koliko razmišljaju o osveti, prikazano je u tablici 1.

TVRDNJA Kada sam u sukobu, osjećam da mogu ...	U potpunosti se slažem 1		Uglavnom se slažem 2		Niti se slažem, niti se ne slažem 3		Uglavnom se ne slažem 4		U potpunosti se ne slažem 5	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
	1. Mrziti tu osobu	6	5	12	7	16	22	11	6	6
2. Uništiti nešto što je njezino	2	0	7	3	8	8	12	15	22	27
3. Prevariti tu osobu, izdati ju	5	3	9	3	8	6	12	14	17	27
4. Prisvojiti nešto što joj pripada	1	2	3	3	13	3	7	10	27	35
5. Okrenuti druge protiv te osobe	3	0	6	3	14	7	13	13	15	30
6. Otjerati tu osobu	6	2	7	4	11	9	11	13	16	25
7. Lagati toj osobi	10	2	6	4	15	15	11	13	9	19
8. Ignorirati tu osobu	16	4	8	9	10	14	7	16	10	10
9. Ismijavati tu osobu	6	7	6	4	14	7	11	13	14	22
UKUPNO	55	25	64	40	109	91	95	113	136	208

Tablica 1: Procjene učenika 5. razreda osnovne škole, $N = 104$ ($m=51$; $ž = 53$), o načinu rješavanja sukoba – osvećivanje (poligon frekvencija)

Kao što se vidi iz tablice 1 od ispitanih dječaka (m) njih se 18 ili 35.3 % u potpunosti ili uglavnom se slažu s tvrdnjom 1 - kada sam u sukobu mogu mrziti tu osobu, dok se 16 ili 31.4%. učenika s tom tvrdnjom niti slaže niti se ne slaže. Preostalih 17 ili 33.3% učenika uglavnom ili potpuno se ne slažu s navedenom tvrdnjom i ne prakticiraju mržnju kao strategiju sučeljavanja. Djevojčice (ž), za razliku od dječaka, u većem su broju neodlučne oko osjećaja mržnje, točnije njih 22 ili 41.5%, a nešto više, u odnosu na dječake odbacuju takvu mogućnost, odnosno njih 19 ili 35.9% daje poželjnu procjenu ove tvrdnje. Ostatak djevojčica, njih 12 ili 22.6%, smatra mržnju prikladnom strategijom sučeljavanja. Drugu tvrdnju - uništi nešto što je njezino, nepoželjno procjenjuje 9 dječaka (17,6%) i 3 (5.7%) djevojčice, poželjno 34 dječaka (66.6%) i 42 (79.2%) djevojčice, ostali su neodlučni. Treću tvrdnju – prevariti tu osobu, dječaci su uglavnom ocijenili poželjnije u odnosu na prethodne (29 ili 56.9%), a djevojčice su u još većem broju od dječaka (41 ili 77.4%) dale poželjnu ocjenu ove tvrdnje, odnosno odbacuju mogućnost prevare osobe s kojom su u sukobu. S četvrtom tvrdnjom koja glasi: prisvojiti nešto što joj pripada, uglavnom ili potpuno slaže se 4 ili 7.8% dječaka i 5 ili 9.4% djevojčica. Ne slaže se 34 ili 66.7 % dječaka i 45 ili 84.9% djevojčica, a ostali su neodlučni. Dječaci su petu tvrdnju – okrenuti druge protiv te osobe uglavnom ocijenili poželjno (28 ili 54.9%), 14 ili 27.5% ih nije sigurno, a 9 ili 17.6% ih je ocijenilo prihvatljivim okretanje drugih protiv te osobe. Djevojčice su u nešto većoj mjeri od dječaka odgovorile poželjno (43 ili 81.1%),

nepoželjno ih je odgovorilo 3 ili 5.7%, a ostale su neodlučne. Šestu tvrdnju – otjerati tu osobu, nepoželjno procjenjuje 13 (25.5%) dječaka i 6 (11.3%) djevojčica, poželjno 27 (52.9%) dječaka i 38 (71.7%) djevojčica, a ostali se niti slažu niti ne slažu s navedenom tvrdnjom vezanom za odstranjivanje i tjeranje osobe s kojom su u sukobu. Nadalje, od ispitanih dječaka, njih 16 ili 31.4% u potpunosti ili uglavnom se slažu s tvrdnjom 7 – kad sam u sukobu mogu lagati toj osobi, dok se 15 ili 29.4% dječaka s tom tvrdnjom niti slaže niti ne slaže. Preostalih 20 ili 39,2% dječaka uglavnom ili potpuno se ne slažu s navedenom tvrdnjom i ne prakticiraju laganje kao strategiju sučeljavanja. 15 ili 28.3% djevojčica neodlučno je oko laganja, a njih 32 (60.4%) daje poželjnu procjenu ove tvrdnje. Ostatak djevojčica (6 ili 11.3%) smatra laganje prikladnom strategijom sučeljavanja. Osmu tvrdnju koja se odnosi na ignoriranje 17 ili 33.3% dječaka je ocijenilo poželjno. U nešto većem postotku (47.1%), 24 dječaka je tvrdnju ocijenilo nepoželjno, a ostali se niti slažu niti ne slažu. S druge strane, 26 ili 49.1% djevojčica tvrdnju je ocijenilo poželjno, 14 ili 26.4% je neodlučno, a 13 ili 24.5% ih je tvrdnju ocijenilo nepoželjno. Zadnju tvrdnju iz strategije osvećivanja – ismijavati tu osobu, poželjno je ocijenilo 25 (49%) dječaka i 35 (66%) djevojčica, nepoželjno 12 (23.5%) dječaka i 11 (20.8%) djevojčica, a ostali su nesigurni.

Kolike su prosječne vrijednosti (AS) i mjere odstupanja od prosječnih vrijednosti (SD) na skali sučeljavanja, strategija osvećivanje, prikazano je u tablici 1a.

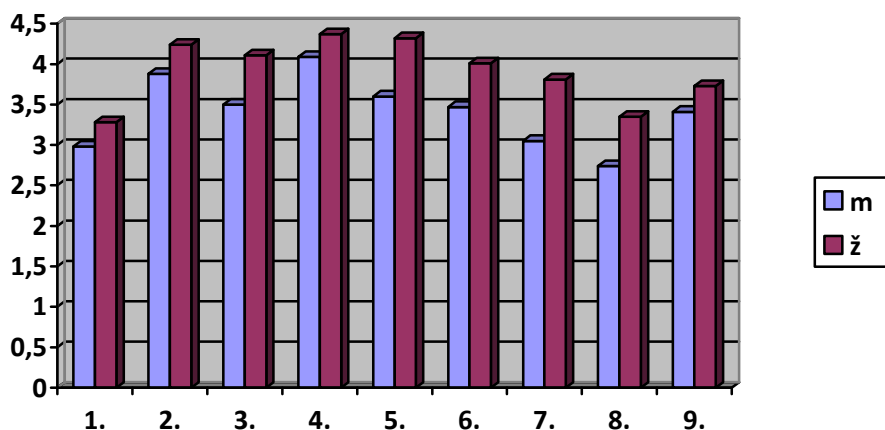
Tvrdnja	ASm	SDm	DFm	ASž	SDž	DFž	ΣAS	ΣSD	ΣDF
1.	2.98	1.191	0.166	3.28	1.246	0.171	3.13	1.223	0.119
2.	3.88	1.227	0.171	4.24	0.917	0.126	4.06	1.090	0.106
3.	3.5	1.361	0.190	4.11	1.171	0.160	3.81	1.297	0.127
4.	4.09	1.100	0.154	4.37	1.078	0.148	4.24	1.092	0.107
5.	3.6	1.201	0.168	4.32	0.915	0.125	3.97	1.118	0.109
6.	3.47	1.376	0.192	4.01	1.134	0.155	3.75	1.282	0.125
7.	3.05	1.362	0.190	3.81	1.127	0.154	3.44	1.298	0.127
8.	2.74	1.521	0.212	3.35	1.194	0.164	3.05	1.392	0.136
9.	3.41	1.329	0.186	3.73	1.416	0.194	3.57	1.377	0.135
Ukupno	3.42	1.354	0.063	3.92	1.195	0.055	3.68	1.299	0.042

Tablica 1a: Prosječne procjene učenika 5. razreda osnovne škole, $N = 104$ ($m=51$; $ž = 53$), o načinu rješavanja sukoba, strategija osvećivanje

Dječaci se uglavnom slažu da u sukobu ne mogu koristiti strategiju 4 - prisvojiti nešto što pripada osobi s kojom su u sukobu ($AS = 4.09$; $SD = 1.001$) ili uništiti nešto što je njezino ($AS = 3.88$; $SD = 1.227$). Također ne koriste strategiju 3 - prevariti i izdati osobu s kojom su u sukobu ($AS = 3.5$; $SD = 1.361$) ,niti okretati druge protiv osobe ($AS = 3.6$; $SD = 1.201$). Od ponuđenih strategija sučeljavanja, strategiju 8 – ignorirati tu osobu, praviti se da ju ne

primjećuju, uglavnom pokušavaju, ali ne uspijevaju zadovoljavajuće primijeniti (AS = 2.74; SD=1.521), kao i strategiju 1 – mrziti tu osobu (AS = 2.98; SD = 1.191), dok za ostale strategije sučeljavanja nisu sigurni kolika je mogućnost njihove primjene te u procjenama pokazuju neodlučnost glede ismijavanja, laganja i tjeranja osobe s kojima su u sukobu.

Djevojčice procjenjuju da ne mogu uništiti nešto što pripada osobi s kojom su u sukobu (AS = 4.24; SD = 0.917), niti prevariti tu osobu (AS = 4.11; SD = 1.171) ili prisvojiti nešto što im ne pripada (AS = 4.37; SD = 1.078), okrenuti druge protiv osobe s kojom su u sukobu (AS = 4.32; SD = 0.915) te otjerati tu osobu (AS = 4.01; SD = 1.134). Kada su u pitanju preostale ispitane strategije sučeljavanja (mržnja, laganje, ignoriranje, ismijavanje), djevojčice pokazuju neodlučnost glede njihove primjene, odnosno niti se slažu niti ne slažu oko njihove pojavnosti u rješavanju sukoba. Kolike su uočene prosječne razlike u strategijama sučeljavanja između dječaka i djevojčica 5. razreda osnovne škole, prikazano je grafom 1.

Graf 1: Strategije sučeljavanja – osvećivanje
 (razlika između dječaka i djevojčica 5. razreda osnovne škole)

Grafički prikaz pokazuje da su djevojčice u prosjeku na svih 9 tvrdnji polučile poželjnije rezultate, odnosno u prosjeku nešto manje pribjegavaju strategijama osvećivanja nego dječaci, a koliko su uočene razlike u strategijama sučeljavanja između ispitanih dječaka i djevojčica statistički značajne, ispitano je t-testom, uz 102 stupnja slobode (df), a rezultati su prikazani u tablici 1b.

Tvrdnja	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
t	1.254	1.699	2.453	1.311	3.447	2.188	3.105	2.279	0.237
p	0.213	0.092	0.016	0.193	0.001	0.031	0.003	0.025	1.187
df	102	102	102	102	102	102	102	102	102

p<0.05

Tablica 1b: Statistička značajnost razlika između djevojčica i dječaka 5. razreda osnovne škole o načinu rješavanja sukoba – osvećivanje

T – test je pokazao da su između djevojčica i dječaka statistički značajne razlike na 5 od ispitanih 9 tvrdnji. Odnosno, kada su u sukobu, djevojčice i dječaci u prosjeku podjednako mogu: 1 - mrziti tu osobu, 2 – uništiti nešto što je njezino, 4 – prisvojiti nešto što pripada toj osobi, i 9 – ismijavati tu osobu. Dječaci, u odnosu na djevojčice, u prosjeku značajnije više koriste strategiju 3 – prevariti i izdati tu osobu $t(102)=2.453$, $p<0.016$, strategiju 5 - okrenuti druge protiv te osobe $t(102)=3.447$, $p<0.001$, strategiju 6 – otjerati tu osobu $t(102)=2.188$, $p<0.031$, strategiju 7 – lagati toj osobi $t(102)=3.105$, $p<0.003$ te strategiju 8 – ignorirati i ne primjećivati osobu $t(102)=2.279$, $p<0.025$.

Kao što smo vidjeli, strategija sučeljavanja vezana za osvećivanje, više je izražena kod dječaka. Međutim, zabrinjava činjenica da su i djevojčice i dječaci skloni uništiti ili prisvojiti nešto što pripada osobi u sukobu. Bez obzira na postotke ovih pojavnosti, razvidno je da suvremena škola treba kod učenika puno više razvijati socijalne vještine, učiti ih kako otpustiti mržnju, ismijavanje, ignoriranje, laganje, prisvajanje i ostale nepoželjne strategije sučeljavanja i osvećivanja. Koliko je to u školskoj praksi zaživjelo, moguće je sagledati i u rezultatima učenika osmih razreda.

4.2. Osmi razredi

TVRDNJA Kada sam u sukobu osjećam da mogu...	U potpunosti se slažem		Uglavnom se slažem		Niti se slažem, niti se ne slažem		Uglavnom se ne slažem		U potpunosti se ne slažem	
	1		2		3		4		5	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
1. Mrziti tu osobu	9	3	19	16	8	17	9	10	2	7
2. Uništiti nešto što je njezino	3	2	11	7	7	10	11	21	15	13
3. Prevariti tu osobu, izdati je	8	4	10	11	8	11	11	14	10	13
4. Prisvojiti nešto što joj pripada	3	4	4	6	8	6	10	15	22	22
5. Okrenuti druge protiv te osobe	7	4	5	10	8	16	14	9	13	14
6. Otjerati tu osobu	13	7	7	10	8	16	13	12	6	8
7. Lagati toj osobi	8	12	5	12	16	13	11	11	7	5
8. Ignorirati tu osobu	21	21	12	17	8	7	2	6	4	2
9. Ismijavati tu osobu	5	4	11	6	15	16	3	18	13	9
UKUPNO	77	61	84	95	86	112	84	116	92	93

Tablica 2: Procjene učenika 8. razreda osnovne škole, $N = 100$ ($m=47$; $ž = 53$), o načinu rješavanja sukoba – strategija osvećivanje (poligon frekvencija)

Od ukupnog broja ispitanih dječaka, njih 28 ili 56.6 % u potpunosti ili uglavnom se slažu s tvrdnjom 1 - kada sam u sukobu mogu mrziti tu osobu,

dok se 8 ili 17% s tom tvrdnjom niti slaže niti ne slaže. Preostalih 11 ili 23.4% učenika uglavnom ili potpuno se ne slaže s navedenom tvrdnjom i ne prakticiraju mržnju kao strategiju sučeljavanja. Djevojčice, njih 17 ili 32%, za razliku od dječaka, u nešto većem broju ne prakticira mržnju kao strategiju sučeljavanja, dok njih 35.8% uglavnom prakticira, a čak ih je 17 ili 32% po tom pitanju neodlučno. Drugu tvrdnju - uništiti nešto što je njezino/njegovo, nepoželjno procjenjuje 14 dječaka (29.8%) i 9 (17%) djevojčica, a poželjno 34 dječaka (61.7%) i 42 (64%) djevojčice, ostali su neodlučni.

Što se tiče treće tvrdnje – prevara ili izdaja osobe s kojom su u sukobu, s tim se potpuno ili uglavnom slaže 18 dječaka, odnosno, 38.3%, dok se u potpunosti ili uglavnom s tom tvrdnjom ne slaže 21 dječak, odnosno, 44.7%. 8 dječaka je ostalo neodlučno u izjašnjavanju o ovoj tvrdnji, što čini 17% od ukupnog broja dječaka. Kod djevojčica je 15 njih (28.3%) odgovorilo da se u potpunosti ili uglavnom slaže s tvrdnjom, 27 (51%) ih se u potpunosti ili uglavnom ne slaže s tvrdnjom, a 11 (20.7%) se izjasnilo kao neodlučno. Četvrta tvrdnja – prisvajanje nečega što pripada toj osobi, procijenjena je na sljedeći način: nepoželjna procjena bila je kod 7 (14.9%) dječaka i 10 (18.9%) djevojčica, dok je poželjna procjena bila kod 32 dječaka, odnosno, 68.1%, te 37 djevojčica, odnosno, 69.8%. Neodlučno je ostalo 8 dječaka (17%) i 6 djevojčica (11.3%). Na petu tvrdnju – okrenuti druge protiv te osobe, nepoželjne odgovore dalo je 12 dječaka (25.5%) i 14 djevojčica (26.4%). Neodlučnima se izjasnilo 8 dječaka (17.1%) i 16 djevojčica (30.2%), a poželjne odgovore dalo je 27 dječaka (57.4%) i 23 djevojčice (43.4%).

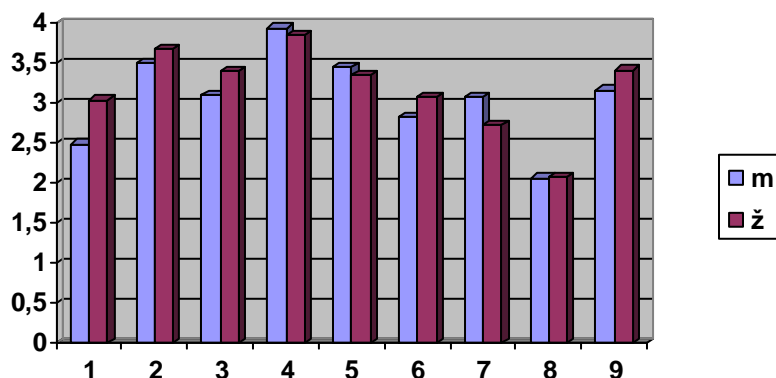
Šesta tvrdnja – otjerati tu osobu, rezultirala je potpunim ili gotovo potpunim slaganjem kod 20 (42.5%) dječaka i 17 (32.1%) djevojčica, dok se s njom u potpunosti ili uglavnom nije složilo 19 (40.4%) dječaka i 20 (37.7%) djevojčica. Neodlučno je ostalo 8 (17.1%) dječaka, kao i 16 (30.2%) djevojčica. Sedmu tvrdnju – lagati toj osobi, nepoželjno je procijenilo 13 (27.7%) dječaka i 24 (45.3%) djevojčice, a poželjno 18 (38.3%) dječaka i 16 (30.2%) djevojčica, dok se 16 (34%) dječaka i 13 (24.5%) djevojčica izjasnilo da se niti slaže niti ne slaže s ovom tvrdnjom. S osmom tvrdnjom – ignoriranje i neprimjećivanje te osobe, uglavnom se ili u potpunosti slaže 33 (70.2%) dječaka, kao i 38 (71.7%) djevojčica. Uglavnom ili u potpunosti ne slaže se 6 (12.8%) dječaka i 8 (15.1%) djevojčica, dok je neodlučno 8 (17%) dječaka i 7 (13.2%) djevojčica. Deveta tvrdnja – ismijavanje te osobe, poželjno je procijenjena kod 16 (34%) dječaka i 27 (51%) djevojčica, a nepoželjno također kod 16 (34%) dječaka, ali kod 10 (19%) djevojčica. Ostatak učenika izjasnilo se kao neodlučan (15 dječaka ili 32%, 16 djevojčica ili 30%). Kolike su prosječne vrijednosti (AS), mjere odstupanja od prosječnih vrijednosti (SD) te pogreške aritmetičke sredine (SE) na skali sučeljavanja za strategiju osvećivanje, prikazano je u tablici 2a.

<i>T</i>	<i>AS_m</i>	<i>SD_m</i>	<i>DF_m</i>	<i>AS_ž</i>	<i>SD_ž</i>	<i>DF_ž</i>	ΣAS	ΣSD	ΣDF
1.	2.49	1.139	0.166	3.04	1.126	0.155	2.78	1.159	0.115
2.	3.51	1.333	0.194	3.68	1.105	0.151	3.60	1.214	0.121
3.	3.11	1.417	0.206	3.40	1.276	0.175	3.26	1.345	0.134
4.	3.94	1.258	0.183	3.85	1.291	0.177	3.89	1.270	0.127
5.	3.45	1.395	0.203	3.36	1.272	0.174	3.40	1.325	0.132
6.	2.83	1.434	0.209	3.08	1.253	0.172	2.96	1.340	0.134
7.	3.08	1.282	0.187	2.72	1.291	0.177	2.89	1.294	0.129
8.	2.06	1.258	0.183	2.08	1.157	0.159	2.07	1.199	0.119
9.	3.17	1.356	0.197	3.42	1.133	0.155	3.30	1.243	0.124
UKUPNO	3.07	1.412	0.068	3.18	1,305	0.059	3.13	1.357	0.045

Tablica 2a: Prosječne procjene učenika 8. razreda osnovne škole, $N = 100$ ($m=47$; $ž = 53$),
 o načinu rješavanja sukoba - strategija osvećivanje

Dječaci se uglavnom slažu da u sukobu uglavnom ne mogu koristiti strategiju 4 - prisvojiti nešto što pripada osobi s kojom su u sukobu ($AS=3.94$; $SD=1.258$) ili uništiti nešto što je njezino/njegovo ($AS = 3.51$; $SD = 1.333$). Od ponuđenih strategija sučeljavanja, strategiju 8 – ignorirati tu osobu, praviti se da ju ne primjećuju, uglavnom pokušavaju primijeniti ($AS = 2.06$; $SD=1.521$), dok za većinu ostalih strategija nisu sigurni i pokazuju neodlučnost glede ismijavanja, laganja, okretanja drugih protiv te osobe, prevare ili izdaje te osobe, kao i mržnje usmjerene protiv osobe s kojom su u sukobu.

Što se tiče djevojčica, one također uglavnom nastoje primijeniti strategiju 8 – ignorirati tu osobu, ne primjećivati ju ($AS=2.08$; $SD = 1.157$), dok strategije 2 – uništiti nešto što pripada osobi s kojom su u sukobu ($AS = 3.68$; $SD = 1.105$) i 4 – prisvojiti nešto što pripada toj osobi ($AS = 3.85$; $SD = 1.291$) uglavnom ne mogu koristiti. Za ostale ponuđene strategije djevojčice su izrazile neodlučnost, dakle, ostale su neodlučne po pitanju strategija mržnje, laganja, prevare i izdaje, ismijavanja i okretanja drugih protiv te osobe s kojom su u sukobu. Kolike su uočene prosječne razlike u strategijama sučeljavanja između dječaka i djevojčica osmih razreda osnovne škole, prikazano je grafom 2. Grafički prikaz pokazuje da su djevojčice polučile poželjnije rezultate, u odnosu na dječake, na tvrdnjama 1, 2, 3, 6 i 9, a na ostalim, dječaci, osim na tvrdnji 8 gdje su gotovo izjednačeni, odnosno u prosjeku podjednako izbjegavaju i ne primjećuju osobu s kojom su u sukobu.

Graf 2: Strategije sučeljavanja – osvećivanje (razlika između dječaka i djevojčica 8. razreda)

Koliko su uočene razlike u strategijama sučeljavanja između ispitanih dječaka i djevojčica statistički značajne, ispitano je t-testom, uz 98 stupnjeva slobode (df), a rezultati su prikazani u tablici 2b.

T	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
t	2.424	0.697	1.076	0.352	0.337	0.930	1.396	0.082	1.004
p	0.017	0.487	0.284	0.725	0.736	0.354	0.165	0.934	0.317
df	98	98	98	98	98	98	98	98	98

Tablica 2b: Statistička značajnost razlika između dječaka i djevojčica 8. razreda, $N = 100$ ($m=47$; $ž = 53$), o načinu rješavanja sukoba – strategija osvećivanje

T – test je pokazao da između djevojčica i dječaka nema razlika, odnosno kada su u sukobu, u prosjeku podjednako mogu: 2 - uništiti nešto što je njezino; 3- prevariti tu osobu, izdati je; 4 – prisvojiti nešto što pripada toj osobi; 5 – okrenuti druge protiv te osobe; 6 – otjerati tu osobu; 7 – lagati toj osobi; 8 – ignorirati tu osobu, ne primjećivati ju; te 9 – ismijavati tu osobu. Dječaci, u odnosu na djevojčice, u prosjeku značajnije više od djevojčica procjenjuju da mogu mrziti osobu s kojom su u sukobu, $t(98)=2.424$; $p<0.017$.

Hipoteza istraživanju, koja je potvrđena, zasnovana je na pretpostavci da stariji učenici učestalije prakticiraju osvećivanje od mlađih učenika te da ispitani dječaci, u odnosu na djevojčice, u prosjeku češće pribjegavaju osvećivanju što se na svim vidovima manifestiranja osvećivanja nije pokazalo statistički značajno. Ujedno, ovo istraživanje ukazuje na činjenicu da učenici odrastanjem sve više koriste strategiju osvećivanja kao način rješavanja sukoba. Naime, vremenom postaju još gori prema žrtvama jer odrasli često ne interveniraju ili ne pokazuju jasno neodobranje. Stoga je od neizmjerne važnosti reagirati na svaki oblik nasilja u obitelji, školi i okružju.

Dobivene rezultate istraživanja možemo staviti u kontekst humanističke paradigme odgoja i obrazovanja, koja za razliku od krutih teorija pokazuje i

objašnjava više, uvažavajući okolinske čimbenike i sveukupnu ekologiju djeteta objašnjenu multidimenzionalnim utjecajima. Isto tako, dobiveni rezultati, kompatibilni su istraživanju provedenom na velikom nacionalnom uzorku (25 osnovnih škola iz 13 gradova Republike Hrvatske) koje je tražilo odgovor na pitane: postoje li razlike u počinjenom nasilju među djecom s obzirom na spol, razred koji pohađaju i osjećaj prihvaćenosti/odbačenosti u školi (Buljan-Flander i sur. 2007.). Izdvajamo rezultate koji pokazuju statistički značajne razlike u počinjenom nasilju među djecom s obzirom na spol ispitanika i razred koji pohađaju. Dječaci čine značajno više nasilja od djevojčica, što je pokazalo i ovo istraživanje, a zabilježen je i porast nasilja s dobi. Naime, učenici 7. i 8. razreda značajno su agresivniji od mlađih učenika, što se također potvrdilo ovim istraživanjem. Znanstveni doprinos ovog rada ogleda se u njegovom teorijskom, a osobito u praktičnom i odgojno-obrazovnom djelovanju usmjerenom na izradu i implementaciju programa koji imaju cilj prevenciju nasilja među djecom. Preventivni programi vezani za vršnjačko nasilje, a samim tim i nasilnu strategiju osvećivanja, naglasak stavljaju na podizanje samopouzdanja, jačanje empatije, učenje nenasilnog rješavanja sukoba te primjerenih socijalnih i komunikacijskih vještina. Efikasnim se pokazala i izrada razrednih pravila lijepog ponašanja. Da bi prihvaćena pravila bila djelotvorna, neophodno je da učenici različitim vježbama, radom u malim grupama i diskusijom, sami dođu do njih. Isto tako, u školama postoje velike mogućnosti organiziranja pedagoških radionica za razvijanje grupne povezanosti, suradnje, bliskosti i drugih životnih vještina. Na razini cijele škole (ili obitelji) potrebno je razvijati podržavajući i uključujući kontekst u kojem se nasilničko ponašanje ne tolerira. Od velike je važnosti i uloga nastavnika na uspostavljanju i održavanju suradničkih odnosa između učenika u razredu, pozitivnog nastavnog ozračja i sveukupne školske kulture koja podrazumijeva istinsko partnerstvo između škole i roditelja.

5. ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja bio je ispitati koliko osvećivanje kao negativnu strategiju sučeljavanja prakticiraju učenici 5. i 8. razreda osnovne škole, odnosno koliko su spremni osvećivati se i pokazivati društveno neprihvatljiv i negativan pristup rješavanju međusobnih sukoba. Hipoteza istraživanju, koja je potvrđena, zasnovana je na pretpostavci da stariji učenici učestalije prakticiraju osvećivanje od mlađih učenika te da ispitanici dječaci, u odnosu na djevojčice, u prosjeku češće pribjegavaju osvećivanju kao načinu rješavanja sukoba. Samim tim, hipoteza istraživanja, zasnovana na pretpostavci da stariji učenici učestalije prakticiraju osvećivanje od mlađih učenika, potvrđena je, što potkrepljuju i nalazi drugih autora interpretirani unutar humanističke paradigme odgoja i obrazovanja i multidimenzionalnih utjecaja vezanih za

ekologiju djeteta i njegov cjelovit razvoj.

Znanstveni doprinos ovog rada ogleda se u njegovom teorijskom, a osobito u praktičnom i odgojno-obrazovnom djelovanju usmjerenom izradi i implementaciji programa koji imaju cilj prevenciju nasilja među djecom. Preventivni programi vezani za vršnjačko nasilje, a samim tim i nasilnu strategiju osvećivanja, naglasak stavljaju na podizanje samopouzdanja, jačanje empatije, učenje nenasilnog rješavanja sukoba te primjerenih socijalnih i komunikacijskih vještina.

Škola kao odgojno-obrazovna ustanova potencijalno je scena na kojoj svoju dramu odigravaju nasilnici i žrtve nasilja. Od velike je važnosti prepoznati i zaustaviti vršnjačko nasilje. To podrazumijeva pružiti pomoći djeci koja trpe nasilje i djeci koja ga čine, ali i djeci koja su promatrači, svjedoci nasilja.

POPIS LITERATURE:

1. Asher, S. R., Rose, A. J. (1999.), *Promicanje dječje društveno - emocionalne prilagodbe vršnjacima*. U: Salovey, P., Sluyter, D.J. (ur.), *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija: pedagoške implikacije*. Zagreb: Educa, 261.-285.
2. Barović, Z. (1999.), *Razumijevanje – lijek za agresivnost*. U Vrgoč, H, ur. *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 124.-133.
3. Bierman, K. L., Furman, W. (1984.), *Effects of social skills training and peer involvement on the social adjustment of preadolescents*. *Child Development*, 55, 51.-62.
4. Bilić, V. (1999.), *Agresivnost u suvremenoj školskoj svakidašnjici*. U Vrgoč, H, ur. *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 43-53.
5. Bognar, L., Matijević, M. (2002.), *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Brdar, I. (1993.), *Što je socijalna kompetencija?* Rijeka: Godišnjak Odsjeka za psihologiju, 2 (1), 13.-21.
7. Brdar, I. (1994.), *Različiti teorijski pristupi socijalnoj kompetenciji*. Rijeka: Godišnjak Odsjeka za psihologiju, 3 (1), 21.-28.
8. Brdar, I. (1994.a), *Socijalna kompetencija i neki aspekti ličnosti*. Rijeka: Godišnjak Odsjeka za psihologiju, 3 (1), 11.-19.
9. Brdar, I., Pokrajac-Bulian, A. (1993.), *Predstavlja li empatija dio socijalne kompetencije?* Rijeka: Godišnjak Odsjeka za psihologiju, 2 (1), 23.-29.
10. Brdar, I., Smojver-Ažić, S. (1992.), *Socijalna kompetencija i socijalni status*. Rijeka: Godišnjak Odsjeka za psihologiju, vol.1, 31-36.
11. Brenner, E. M., Salovey, P. (1999.), *Regulacija emocija u djetinjstvu: razvojna interpersonalna i individualna obilježja*. U: Salovey, P., Sluyter, D.J. (ur.), *Emocionalni razvoj i emocionalna inteligencija: pedagoške implikacije*. Zagreb: Educa, 227.-258.

12. Buljan Flander, G., Durman Marijanović, Z., Ćorić Špoljar, R. (2005.), *Pojava nasilja među djecom s obzirom na dob, spol i prihvaćenost/odbačenost u školi*. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=29510
13. Buljan Flander G., Durman Marijanović, Z. i Ćorić Špoljar, R. (2007.) *Pojava nasilja među djecom s obzirom na spol, dob i prihvaćenost/odbačenost u školi*. Društvena istraživanja, 16, 157 – 174.
14. Coloroso, B. (2003.), *Nasilnik, žrtva i promatrač*. Zagreb. Tiskara Millennium, d.o.o.
15. Field, E. M. (2004.), *Živjeti bez nasilja: kako pomoći djeci da izađu na kraj sa zadirkivanjem i nasiljem*. Zagreb : Naklada Kosinj.
16. Freud, S. (1969.). *Psihopatologija svakodnevnog života*. Beograd: Matica srpska.
17. Galtung, J. (1993.), *Kulturelle Gewalt*; in: *Der Bürger im Staat* 43, (2),107.
18. Gugel, G. (2003.), *Seminar Gewaltprävention*, Institut für Friedenspädagogik Tübingen.
19. Haager, D., i Vaughn, S. 1995.), *Parent, teacher, peer and self-reports of the social competence of students with learning disabilities*. *Journal of Learning Disabilities*, 28 (4), 205.-215.
20. *Kako spriječiti agresivnost u obrazovnom sustavu : zbornik radova / Prvi hrvatski kongres za obrazovanje u duhu ljudskih vrijednosti*, Zagreb, 27. 11. 2004. Zagreb : Zlatno slovo, hrvatska udruga za obrazovanje u duhu ljudskih vrijednosti.
21. Lalić, D.(1999.), *Neki socijalni aspekti nasilničkog ponašanja među mladima*. U Vrgoč, H, ur. *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 43.-53.
22. Maleš, D. (2005.), *Zlostavljanje među učenicima se može spriječiti : priručnik za učitelje i stručne suradnike*. Zagreb: Udruženje Djeca prva.
23. Marušić, I., Pavin Ivanec, T. *Praćenje vršnjačkog nasilja u osnovnim školama: spolne razlike u učestalosti i vrstama nasilnog ponašanja*. Zagreb, 2007. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=36390
24. Meyers, R. (2003.), *Grundbegriffe, Strukturen und theoretische Perspektiven der Internationalen Beziehungen*, in: *Bundeszentrale für politische Bildung (Hrsg.): Grundwissen Politik*, 2. Aufl., Bonn, 280.-282.
25. Olwens, D. (1998.). *Nasilništvo u školi - što znamo o nasilništvu i što možemo poduzeti*. Zagreb: Educa.
26. Opić, S. (2000.), *Učestalost manifestiranja oblika rizičnog socijalnog ponašanja učenika osnovne škole*. *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*, 2 (1/2), 35.-43.
27. Previšić, V. (1999.), *Pedagoško-socijalna obzorja nasilja*. U Vrgoč, H, ur. *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 15.-27.
28. Reardon, K. K. (1998.), *Interpersonalna komunikacija*. Zagreb. Alineja.
29. Rigby, K (2006.), *Zlostavljanje u školi : što možemo učiniti?* Zagreb: Mosta.
30. Šooš, E. (1999.), *Agresivno ponašanje u školi*. U Vrgoč, H, ur. *Agresivnost (nasilje) u školi*. Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 168.-174.
31. Zrilić, S. (2003.), *Bullying - nasilje među školskom djecom: djeca žrtve i napadači*. *Zbornik radova*. Sveučilište u Zadru, Stručni odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja predškolske djece, 169.-178.
32. Zrilić, S. (2005.) *Sudionici u krugu školskog nasilja – nasilnik, žrtva i promatrač*. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=21428

**PREVALENCE OF PEER VIOLENCE USING REVENGE AS A VIOLENT
CONFRONTATION STRATEGY AMONG
PRIMARY SCHOOL STUDENTS □**

Summary: The aim of this paper is to examine the prevalence of peer violence among primary school students, where revenge is used as a negative, violent, and undesirable confrontation strategy. The research included 104 fifth grade and 100 eighth grade students. The results obtained demonstrated that older students practice revenge more frequently (by app. 30%) than the younger ones (app. 19%). Besides, when compared to girls, examined boys resort to revenge more frequently, which was found to be more significant only with younger students. Namely, there are no significant differences statistically with regard to the prevalence of revenge among examined eighth grade students of the same gender. However, boys tend to threaten the person they are in conflict with more frequently than girls.

As an institution of education, school presents a likely setting in which bullies and their victims play their respective roles. It is of utmost importance to recognize and prevent peer violence. This necessitates providing help to children who are victims of violence as well as to children practicing it. It also includes those who only observe, or witness violence.

Key words: school, peer violence, revenge, confrontation strategies, prevention. □

(Sažetak na engleski prevela
Romana Čačija, viša lektorica)

Author: Anamarija Vuković, studentica Pedagogije i engleskog jezika i književnosti
Filozofski fakultet, Osijek
Ana Mišin, studentica Pedagogije i engleskog jezika i književnosti
Filozofski fakultet, Osijek
dr. sc. Vesna Buljubašić Kuzmanović, viša asistentica
Filozofski fakultet, Osijek

Review: Život i škola, br. 22 (2/2009.), god. 55., str. od 78. do 96.

Title: Učestalost vršnjačkog nasilja osvećivanjem kao nasilne strategije sučeljavanja..

Categorisation: izvorni znanstveni rad

Received on: 17. srpnja 2009.

UDC: 364.217-057.874

37.06:364.271

Number of sign (with spaces) and pages: 40.382 (:1800) = 22.434 (: 16) = 1,402